SİNEMATEK DERNEĞİ YAYIN ORGANI / MAYIS 1974 / SAYI 43 / 3 LİRA

filim

74

EISENSTEIN — ZANUSSI —KUTZ — FORD — WAJDA — USLAY

HOOVER

ÇAMAŞIR MAKİNALARI
ELEKTRİK SÜPÜRGESİ

Mataş Tic. A.Ş.
Halaskârgazi Cad. 133 Pangaltı - İst.
Tel: 46 20 75

M 2065

Kapak Düzeni : Erkal Yavi

FİLİM 74 / Türk Sinematek Derneği'nin yayın organı olarak ayda bir yayınlanır / Sahibi Türk Sinematek Derneği adına Onat Kutlar / Yazı İşleri sorumlusu : Ömer Pekmez / Bu sayıyı hazırlayan : Ahmet Kutlar / Dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir, dergiyi bağlamaz / Yönetim Yeri : Türk Sinematek Derneği, Sıraselviler Caddesi, No. 65 Beyoğlu, İstanbul / Tel : 49 87 43 / P. K. 307 Beyoğlu

Basıldığı tarih : 3/5/1974

Dizgi - baskı : LATİN MATBAASI - İstanbul, 1974

SAYI : 43 3 LİRA

MAYIS ÇALIŞMALARIMIZ

Sinematek'in Mayıs ayı programında, biri ulusal sinemamız, öbürü de dünya sinema sanatı yönünden iki çok önemli olay yer alıyor. Her iki olay da, Sinematek'in kuruluşundan bu yana izlediği çizgi doğrultusunda: Ülkemizde gerek ulusal, gerekse evrensel sinemanın ilginç ürünlerinin geniş bir tartışma ortamı içinde değerlendirilmesi için gerekli alanı hazırlamak, özgün görüşlerin günışığına çıkmasına olanak vermek ve özellikle geleceğin sinema sanatçıları ile günümüzün sanatçı ve düşünürlerini bir araya getirerek doğrulara varmayı denemek. Mayıs ayı programımız bu anlamda, gösterişli spektaküler girişimlerin çok dışında, gerçek bir laboratuvar çalışması olacak.

TÜRKİYE'DE KİSA FİLİM OLAYI

Mayıs ayının ilk yarısında yer alan programlar, ülkemizde bugüne kadar yapılan kısa filimlerin topluca gösterilerine ve özellikle bu filimler, kısa filmin ve sinemanın sorunları üzerine tartışmalara ayrılmış bulunmaktadır. Özellikle son on yılda yoğunlaşan kısa filim çabalarının ürünlerini değerlendirmek, görüşler ve eleştiriler getirmek, ileriye dönük önerilerde bulunmak, sadece kısa filimciler, yönetmenler ve sinema yazarları için değil, sinema sanatına ilgi duyan her sinema seyircisi için de bir görevdir. Ortak ve doğru yargılara, tartışma, demokratik bir eleştiri ortamının yaratılması ile ulaşır. Olayın dışında kalmak, passif'in bir başka adıdır. Sorumluluktan, özellikle bu konuda kaçılmamalıdır. Sinematek'in kısa filim toplantıları işte bu sorumluluk duygusunun bir ürünüdür. Tartışmalara katılmak için Sinematek üyesi olmak gerekmemektedir.

Bu gösteri ve tartışmalarda, Uzkınay ve Hazım'ın yaptığı kısa filimlerden Hisar Yarışması filimlerine, B.Ü.S.K. Yarışması filimlerine ve nihayet Taşkesti köylülerinin sadece kendi olanaklarıyla yaptıkları uzun konulu filme kadar bütün önemli yapıtlar eldeki olanaklar oranında sunulacak ve geniş bir biçimde tartışılacaktır. Tartışmalar'da, bir açık oturum yöntemi izlenmiyecek, söz trafiği ile görevli bir yönetici, bütün salonun görüşlerinin ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Tartışmaların ve programın sonunda ise 27 mayıs pazartesi günü, tartışmalar sırasında beliren temel görüşlerin temsilcileri bizzat seyirciler tarafından seçilerek bir açık oturum düzenlenecektir. Bu açık oturum'un banda alınacak olan kayıtları daha sonra yayınlanacaktır.

POLONYA SİNEMA HAFTASI VE KONUĞUMUZ : ZANUSSİ

Sinematek üyeleri, belki dünyanın bir çok gelişmiş ülkesindeki sinema seyircisinden daha iyi bir biçmde günümüz Avrupa'sının en kaliteli sinema sanatını yaratan Polonya'nın klasik ve modern eserlerini tanımaktadır. Alexandre Ford'dan ve Wanda Jakubowska'dan Kutz'a ve Zanussi'ye kadar. Sinematek, 20 Mayıs'ta başlayacak olan «Polonya Filimleri Haftası»nda iki önemli klasik, üç te çok yeni ve ünlü çağdaş eser sunacak, Wajda'nın son ürünlerinden «KIZILCIK SOPASI», Kutz'un «Kara Toprağın Tadı»ndan sonra yarattığı büyük filmi «TACIN İNCİSİ» ve Zanussi'nin 6 uluslararası şenlik'te büyük ödül kazanan başeseri «AYDINLANMA». Program sırasında Zanussi, Aydınlanma ve Tacın Incisi filimlerinin baş kadın oyuncuları hazır bulunacak, eserlerini bizzat sunacak, Sinematek üyeleri ile söyleşiler yapacaklar. Bugün sadece Polonya sinema sanatında değil, evrensel çapta bir yenileyici sayılan Zanussi'nin deneyimini kendi ağzından dinlemek ve tartışmak kuşkusuz yararlı olacaktır.

SİNEMATEK'TE HESAPLAŞMA

Sinematek, genellikle çalışmalarını, geniş bir perspektif içinde değerlendiren, küçük polemik ve tartışmalara girmeyen bir kurumdur. Ancak, Sinematek'in de tartışılacak konuları, anlatacak sorunları, üyelerine yansıtmak istediği noktalar vardır. Cevaplayacağı eleştiri ve suçlamalar vardır. En önemlisi, üyelerinin düşünceleri, eleştirileri, aydınlanmak istedikleri sorunları vardır. Ve son olarak kış mevsiminin bitip yaz gösterilerinin başlayacağı Mayıs ayında kış çalışmalarının değerlendirilmesi, geleceğe değgin tasarıların konuşulması söz konusudur. Sinematek, kurumla ilgili görüşlerin, kısır ve yararsız kahve eleştirilerinin dışında, ciddiyetle belirtilmesinde sonsuz yarar görmektedir. İşte bu amaçla, 3 haziran pazartesi günü saat 19.00'da bir oturum düzenlenecektir.

KISA FİLİM

Sinemanın gelişmiş ülkelerde kısa filme gösterilen yoğun ilgiye karşılık Türkiye'de bir boşlukla karşıkarşıyayız. 1914-1919 arasında teknik nedenlerle kısa yapılmış filimlerden sonra, kısa filmin ticari şansı bulunmadığı, bunun dışında hiç bir destek öngörülmediği ve dağıtım olanakları yok denecek kadar az olduğu için pek az ulusal örneğe sahip olabilmişiz. Gerçekten, 1914'ten sonraki altmış yıllık dönemde 1933-1934 yıllarındaki küçük canlılık bir yana bırakılırsa hemen hemen elli yıllık bir boşluk var. 1933-1934 yılları Nazım Hikmet'in özel çaba ve çalışmaları ile kısa film'e bir silkinme fırsatı vermiştir. Büyük ozan o yılların en önemli filim ortaklığı olan İpek Film'e YOKOLMAKTA OLAN HALK SANATLARINI filme alma fikrini vermişti. Bu çalışmaların ilkini büyük oyuncu Hazım yaptı. 1933 yılında, kendi oynadığı bir karagöz gösterisini filme aldı. «Yeni Karagöz» adını taşıyan ve sinema tarihimiz yönünden büyük önemi olan ve kopyası yok sanılan bu filim, bilindiği gibi geçen yıl Türk Sinematek Derneği ve Kunt Filim'in çabalarıyla yeniden ortaya çıkarıldı. Nazım Hikmet ise o yıllarda yaşıyan büyük ortaoyuncularını toplıyarak «Düğün Gecesi / Kanlı Nigâr»ı yaptı. 1934 yılında İpek Film, Nazım Hikmet'e iki kısa filim daha çevirtti : «İstanbul Senfonisi» ve «Bursa Senfonisi».

Bu filimlerden sonra gene aşağı yukarı 25-30 yıl süren ikinci bir boşluk başlıyor. Sinemamızda, yönetmenlerin kısa filimlerle yetişmesi gibi bir gelenek bulunmadığından, kısa filim olayı Yeşilçam'ın dışında kendine olanaklar aradı. Bu umutsuz anlayış halen sürmekle birlikte 1960 sonrasında yeni bir canlanma görüyoruz. Üniversite Filimcilik Merkezi'nin bazı özel kuruluşların kısa filimler yapmaya başlamaları, Sinematek'in kuruluşuyla yaratılan ortam, Hisar Kısa Filim Şenliği, TRT ödülleri, canlı resim çalışmaları, Genç Sinema Hareketi, Yarımca Kısa Filim Şenliği, ve nihayet Boğaziçi Üniveristesi Sinema Kulübü Kısa Filim Yarışması bu dönemin dikkat çekici olay ve girişimleridir.

İstanbul Üniversitesi Filimcilik Merkezi ve Eczacıbaşı Kültür Filimleri kısa filim alanına (çok sınırlı konularda da olsa) Sabahattin Eyüboğlu, Mazhar Şevket İpşiroğlu, Aziz Albek gibi belgeciler kazandırmış, Hisar Yarışmaları, sinema alanına sanatçı kaygılarla girmek isteyen bir çok gencin varlığını ortaya koymuş, Genç Sinema hareketi (yetersiz de olsa) bir politik sinema deneyi olmuş, TRT ödülleri (devam ettirilmediği halde) bir yüreklendirmeye yol açmış, 1971 sonrası karanlık dönemden sonra ilk kez yapılan B.Ü.S.K. yarışması ise en azından konuyu yeniden gündeme getirmiştir.

Görüldüğü gibi 1960 sonrası kısa filimler yönünden, tartışılabilir sonuçlarına rağmen en canlı dönem olmuştur. Bu çabaların belli başlı ortak özellikleri şunlardır :

Birincisi bütün kısa filim çalışmaları Yeşilçam dışında başlatılmış ve yürütülmüştür. Yeşilçam Yönetmenleri, deney amacıyla bile olsa (pek az istisna dışında) kısa filme ilgi göstermemişlerdir. Hatta çoğu zaman bu çalışmaları küçümsemiş, karşı koymuşlardır. Dolayısıyla bu kısa filim hareketi, bağımsız bir olay olarak ortaya çıkmıştır. Ikincisi bütün kısa filimler, zaman zaman yanlışlara düşmelerine rağmen, sanatçı kaygılarını, gerçekleri ya da fantezleri beyaz perdeye yansıtma isteğinin ürünüdürler. Yani ticari sinemanın reçetelerini hiç kullanmamışlar, başka özlere biçimlere yönelmişlerdir.

Üçüncüsü ise üniversite filimleri, Tonguç ve Tan'ın canlı resimleri, Mengüyey'in Kemal Inci gibi profesyonellerin işçi filimleri dışında amatör yapıdaki gençlerin ürünleri büyük ölçüde teknik yetersizlikle sakatlanmıştır. Iyi niyetlerine dürüst tutumlarına, gerçekleri göstermek ya da düşüncelerini anlatmaktaki heyecanlarına rağmen teknik yetersizlikleri bu filimlerin yönetmenleri için esaslı bir ayak bağı olmuş ve etkileri zayıflatmıştır.

Öyle sanıyoruz ki bundan böyle yapılacak ilk iş, bu yetersizliklerin önemli bir nedeni olan çalışma koşullarının elverişsizliğini yenmek amacı ile küçük ve ortaklaşalık üstüne kurulu atölyeler meydana getirmek, bol deneylerle araca ve dile egemenliği sağlamak olmalıdır. Ticari sinemada güç kazanan sanat kaygıları yetenekli, iyi yetişmiş kısa filim yönetmenleri bulunmaz brer «taze fidan» olacaktır. Bu anlamda olumlu bir iş birliği Yeşilçam'a ve ulusal sinema sanatına da, kısa filim hareketine de yararlı olacaktır.

POLONYA SİNEMASINI BİLMEK

Eğer Polonya edebiyatından dilimize çevrilen bir iki yapıtı okumuş ve birkaç Polonya filmini izlemek şansını elde etmişseniz, Ernst Fischer'in şu sözleri, salt Polonya sinemasına bakarak söylediği kanısına varabilirsiniz: «Toplumcu ülkelerde sıkıcı oyunlar, sıkıcı kitaplar, sıkıcı filimler ile bu türlerin en güzel örneklerini, beğenisizlikle sanatı, yapış yapış bir duygululukla coşkun bir içtenliği yanyana görebilirsiniz; ama kapitalist düzenin yığınlar için sanat diye öne sürdürdüğü yozlaştırıcı çirkefle karşılaşamazsınız. Kolay kolay küçümsenmiyecek bir ayrımdır bu. Toplumcu ülkelerde olumsuz öge -artık zamana uymayan anlatım yollarına bağlı kalma eğilimi- sadece bir geçiş dönemi sonucudur.» Kaldı ki Sinematek'te sunulan 20'ye yakın yönetmenin 30 kadar filmi arasında sıkıcı ya da beğenisiz olanlara pek rastlayamazsınız. Fischer'in koyduğu ayrım batı ülkeleriyle Polonya sinemasının temel farkıdır. Yılda yapılan kırk kadar filmin en başarısızı için bile ancak «biraz daha az iyi» diyebilirsiniz, hepsi o kadar. Sinematek'te Wajda'nın, Zanussi'nin ve Chmielewski'nin son filimleri yeni bir toplu gösteriyle sunulmak üzereyken, biz de gördüğümüz öteki filmleri de gözönünde tutarak Polonya sinemasının kaba bir tarihçesini ve genel özelliklerini çıkarmaya çalışalım.

Polonya sineması tarihsel olarak iki ana bölüme ayrılır. 1890'larda Lumiere Kardeşlerin ilk denemelerini yaptıkları sıralardan, Polonya'nın siyasal, ekonomik, sosyal açılardan temel bir dönüşüme uğradığı Ikinci Dünya Savaşı sonlarına kadar olanı ilk dönemi meydana getiriyor. Bu dönem Polonya sineması edebi-

yat ve tiyatro eserlerinin sinematografik kaygı güdülmeden görüntülendiği şeklinde bir özellik gösteriyor.

Savaş sırasında Polonya sineması teknik ve endüstriyel yönden yok oluyor. Ancak gerek ordunun gerek özel birtakım grupların çalışmaları sonucu, sonradan paha biçilmez değer kazanan belgesel savaş filmleri çekiliyor. 1945'te savaş bitip te Polonya sosyalist düzen içinde yerini alınca sinema çalışmaları tekrar can'anıyor. Sinemanın bütünüyle millileştirildiği bu dönemde Polonya sinemasının iki özellik kazandığını görüyoruz. Birincisi, yönetmenlerin henüz sıyrıldıkları savaş hakkında film yapmaya önem vermeleri, ikincisi de kendi edebiyatlarından yoğun bir şekilde yararlanmaları...

Savaş ve ona bağlı olarak kahramanlık, cesaret, fedakârlık gibi temalar ve edebiyattan yararlanma günümüze kadar gittikçe azalarak ve form değiştirerek geliyor. Ikinci ana bölümün ilk örnekleri arasında bir süre Nazi kamplarında kalan Wanda Jakubowska'nın «Son Sahne»si, Buckowski'nin «Yasak Şarkı»sı ve Alexander Ford'un «Kenar Sokak». özellikle başarılı oluyor.

Savaş sonrası Polonya sinemasının bu dönemi 1956'ya kadar sürüyor. Hiç yoktan başlamanın zorlukları içinde geçen bu dönem içinde yıllık uzun metrajlı film sayısı 2'den 25'e çıkıyor. 1956'dan sonra Polonya sineması yeni bir atmosfere giriyor. Sinema okullarının ilk öğrencilerini verdiği, öteki sosyalist ülkelerin yanında Batı Avrupa filmlerinin de gösterilme olanağının bulunduğu ve formalist eğilimlerin yıkıldığı bu yeni dönemin yönetmenleri toplumcu sanatın sert ve formüle edilmiş olmayan örneklerini veriyorlar. Sinema endüstrisi olağanüstü bir gelişim gösteriyor. Hem nicelik hem nitelik bakımından... Savaş ve ona bağlı temalar yine ağır basıyor ama daha serbest biçimde inceleniyor. Değişik temalı filmler de yapılmıyor değil. Sienkiewicz'den sonra Roman Bratny, Jerzy Stawinski, Tadeusz Konwicki ve daha bir çok romancı ve hikâyecinin yapıtları sinemaya uyarlanıyor. Ancak bu uyarlamalar mekanik bir anlayışla yapılmadığından Polonya sinemasına kendine özgü karakterleri ve insan tiplerini yaratma olanağını verdiği gibi, yönetmenlerin farklı anlatım yollarına başvurmaları ve değişik bakış açılarıyla yola çıkmalarıyla bir «Polonyo Sineması Okulu» doğuyor. Bunda yönetmenler kadar yaratıcı kameramanların yetişmiş olmalarının da payı var. Kendi dilini kazanan Polonyo sinemasının en tanınmış kişileri olarak Andrzej Wajda, Andrzej Munk, Jerzy Kawalerowickz, Wojciech Has, daha sonra da Kazimier Kutz'un isimleri beliriyor.

1962-66 ve 66'dan bu yana olan alt bölümler karmaşık yaratıcı çabaların oluşumundan meydana geliyor. Beklenmedik bir zamanda ölen Munk dışında yukarıda saydığımız isimler önemlerini korurken, Witold Leszczinki, Jerzy Passendorfer, Jerzy Hoffman, Henryk Kluba, Roman Polanski, Jerzy Skolimovski gibi yeni isimler çıkıyor. Bir yandan tarihsel filmler, savaşla ilgili komediler yapılırken öte yandan gündeş sosyal, politik hatta bireysel temalar iyiden iyiye beliriyor. Özgün yaratıcılar ortaya çıkıyor. Sonradan daha da gelişerek beliren «Genç Polonya Sineması» ya da «Polonya Yeni Dalgası» diye adlandırılan akımın ilk örnekleri de Skolimowki, Kluba, Leszczynski ve Majevski'nin eliyle veriliyor.

Savaşı görmeyen ya da çocukluk yıllarında atlatan Polonya'lı genç sinemacılar -ki çoğu okuldan yetişiyorlar- doğal olarak savaş temasını işlemiyorlar. Edebiyat uyarlamalarına da pek yüz vermeyip özgün senaryolarla çalışıyorlar.

Yeni düzen içinde uzlaşmaz çelişkileri kalmıyan Polonya'nın günümüzde de devam eden «geçiş» problemleri bu yeni sinemacılar için ana tema oluyor. Yani, geleneksel ideolojilerin kalıntıları ve yeni hayatın getirdiği sorunlar, birey-toplum ilişkileri ve bunların moral sonuçları türünden temalar ağırlık kazanmakta. Bu arada yönetmenlerle halkları arasındaki diyaloğun yeterince kurulmaması ve hemen hepsi birer «entellektüel» olan sinemacılarla batı ülkelerinin düzeni ve yaşam biçimi arasındaki kimi zaman tehlikeli olabilen ilişkiler yer yer görülüyor ve eksiklik teşkil edebiliyor.

Zulawski, Kondratiuk, Solarz, Piotrowski, Piwowski ve özellikle Krzysztof Zanussi bu akımın en önemli temsilcileri oluyorlar. Akımın en parlak temsilcisi olan Zanussi'nin ilk sinema filmi «Kristal Yapılar» ve televizyon filimlerinden «Duvarın Ardında» çeşitli ödülleri kazanarak bir çok ülkede ve bu arada Türk Sinematek Derneğinde gösteriliyor. Zanussi 1971'de «Aile Hayatı - Family Life» ve 1973'te «Aydınlanma - Illuminations»la başarısını sürdürüyor.

Böylece toplu gösteride sunulacak olan iki Zanussi filmi Polonya Genç Sinemasını tanıtırken, sineması ve dünya görüşü çeşitli tartışmalara yol açan Andrzej Wajda ve Tadeusz Chmielewski'nin filimleri de «Polonya Okulu»nun örneklerinden olarak ilgi topluyorlar.

derleyen : Aydın Sayman

KRZYSZYOF ZANUSSİ

Zanussi, şimdiye dek en iyi Polonya filimlerini esinleyen «savaş» düşüncesinin eserini damgalamadığı sayılı Polonyalı yönetmenden biridir. Tamamen çağdaş bir düşünceye sahiptir, «kahramanlık», «vatanseverlik» gibi temaları geri plâna atmıştır. Zanussi'nin eseri, beklenmedik biçimde, ahlâksal sorunlar üzerinde yoğunlaşır. Filmlerinde çağdaş insanın, geçmiş önyargılardan değil, modern zamanların isteklerinden doğan ahlâksal davranışı üstünde durur. Onun için, genellikle iki ayrı kuşağı karşı karşıya getiren çatışma filmlerinin karakteristik bir özelliğidir. Genç kuşaktan temsilcinin seçimi, bu çatışma sonucu ortaya çıkar. Insanlık bilincinin incelenmesi, onda bazen «güçlü» ve «zayıf» kişiler arasında, bazen de «başarı» ve «başarısızlık» arasında meydana gelen çelişmede aranır.

Zanussi'nin eğitimi, kuşkusuz onun kişiliğini etkilemiştir. Varşova Üniversitesi'nde 4 yıl fizik, Krakov'da 2 yıl, fenomenoloji üstadı Prof. Ingarden'in yanında felsefe eğitimi. Hemen ayni yıllarda, Zanussi, Lodz'daki ünlü sinema okulunun da «yönetmenlik» bölümüne yazılmıştı. Moda akımlara sırt çevirmiş çarpıcı bir çalışma olan okul bitirme filmi «Bir Taşralının Ölümü» seyreden herkesi şaşırtmıştı. Zanussi, derinliği ve cüreti ile dikkati çeken bu filmde, ilk kez gözde tema'sını ortaya koyuyor, gençlik ile yaşlı kuşağın çatışmasını dile getiriyordu. Konu, sanat koleksiyonlarını incelediği bir manastırda sıradan bir taşralı olan bir ihtiyarın ölümüyle karşılaşan ve bu örnek ölüm karşısında kendi yaşamı ve kendikendisiyle bir hesaplaşmaya girişen genç bir sanat tarihi öğrencisinin öyküsüydü...

1969'da gerçekleştirdiği ilk uzun filmi «Kristalin Yapısı», Zanussi'yi bir hamlede günümüz Polonya yönetmenlerinin başta gelenleri arasına soktu. Zanussi, filminden sözederken şöyle demiştir : «Çok yanlış vardı bu filmde... Herşey çok yumuşatılmıştı, dramatik gücünü yitirmişti» ... Zanussi, seyircinin genel eğilimlerine ödün vermeyen bir tutumla zor bir film yapmıştı. Buna karşın film heryerde büyük ilgi gördü. Bilim adamlarının genellikle ödün vermeyi gerektiren

«kariyer yapmak» ile, karşılığı bazen tam bir yalnız kalma olan kendikendilerine ve ilkelerine bağlı kalma şıkları arasında seçme yapmaları olgusunu ortaya koyan bir filmdi bu... Sonra, TV için yapılan «Gün Batımında Dağlar» kısa filmi, ve bunun ardından da ilk renkli filmi olan «Aile Yaşamı» geldi. Terkedilen bir eski villada bir geceden ertesi sabaha dek olan zaman süresi içinde geçen bu filmde, Zanussi, yine bir kuşak çekişmesini işliyordu. Bir gencin aile bağlarına karşın yaşamını kurmak istemesi, babası tarafından kesinlikle yadsınan modern düşünce biçimini kabullenmesi, genç adamın bencilliği ve yaşlı babanın yetersizliği... Çok iyi oynanmış olan bu film, Zanussi'nin kişiliklerin çarpışmasının doğurduğu gerilimi anlatmayı nasıl bildiğini ve seyirciyi kişisel dünyasına çekmeyi nasıl başardığını gösteriyordu. Film, 1971 Cannes'ında çok iyi karşılandı ve 1972 Valladolid şenliğinde de San Gregorio ödülünü aldı.

1971'de Zanussi, TV için birer saatlik 2 film yaptı. Bunlardan ilki olan «Rol» yine baba-oğul çatışmasına değinen bir yapıttı. Ancak ikinci film olan siyah - beyaz çekilmiş «Duvarın Öte Tarafında», Zanussi'nin meslek yaşamının en büyük başarısını sağladı. Film, 1971 Bergamo şenliğinde büyük ödül, kadın oyuncusu Maja Komorowska ise en iyi kadın oyuncu ödüllerini aldılar. Film, yaşamı boyunca gerek işi, gerekse özel ilişkilerinde başarısızlığa uğramış bir genç kadının dramatik öyküsü idi. Benzerlerinin bencilliğini, ilgisizliğini çekemiyordu genç kadın... Baş kadın oyuncu, gerçekten de büyük yeteneğini ispat eden güçlü bir oyun ortaya koyuyordu filmde...

Zanussi, son olarak «Aydınlanma - Illumination» adlı filmi yapmış bulunuyor. Bu film, bir genç adamın bilim dünyasına ayak basışının öyküsüdür. Yapısı, kuruluşu, yöntemi ve anlık tepkileri inceleyişi, bu filmin «Kristalin Yapısı» ile benzer noktalarını sağlıyor. Başta genç bir yönetmen rolündeki Stanislaw Latalla olmak üzere, tüm oyuncular amatör... Bu film, bilindiği gibi Locarno şenliğinde büyük ödülü kazanarak tüm dünyanın ilgisini üstünde topladığı gibi, gösterildiği her yerde de çok beğenildi.

Zanussi'nin çok yumuşak bir karakteri, insanlarla ilişkilerinde herzaman sürdürdüğü özel bir yeteneği var. 1970'den beri, Lodz okulunda öğretim üyesi ve ayni zamanda Polonya yönetmenler birliğinin ikinci başkanıdır. Yedi dil konuşması, çağdaşları ve dünyanın tüm seyircileriyle olan ilişkilerini kolaylaştırmaktadır. Minneapolis Üniversitesi'nde Mass Media üzerinde, bir filmin seyirci tarafından kabul edilmesine ilişkin semantik konuları üzerinde bir seri ders izlemiş, ayrıca New-York'ta Queen's Koleji'nin görsel sanatlar bölümünde haberleşme araçlarının etkisi hakkında doktora yapmıştır. Chicago Üniversitesi'nde verdiği konferansta da, Polonya sinemasının dünyadaki yeri üzerinde durmuştur.

Zanussi'ye göre, modern sinemada yaratıcı, seyircisine kendi kuşkularını, duraksamalarını bildirmekle yükümlüdür. Halka karşı «paternalist» bir tutumla yapılan filmlere, örneğin kişisel seçimlerin çok açık belirtilmesine, belli bir düzeydeki oyalayıcı filmlere, veya aşırı biçimde ahlâk dersi veren filmlere karşıdır. Kendi sözleriyle bunu şöylece anlatmaktadır :
«Modern sinema, edebiyattaki zorlayıcı normlara göre anlatmak hakkına sahiptir. Yani, araştırmaların nesnesini, amacını rahatça ortaya koyabilir. Bir yönetmen, seyircisine ahlâk dersi vermeğe kalkışmaksızın, düşüncelerini ve kuşkularını onunla paylaşabilmelidir. Bu tür bir sinemanın bugün seyircisi ve yaratılabilme olanakları doğmuş bulunmaktadır»...

AYDİNLANMA / ILUMINAJCE

«Illumination» / Yönetim ve senaryo: Krzysztof Zanussi. Müzik : Wojciech Kılar. Görüntü yönetmeni: Edward Klosinski. Hynayanlar: Skanislaw Latallo, Malgorzata Pritulak, Monica Dzinisiewicz - Olbrychska, Edward Zebrowski. Polonyo filmi. Yapım yılı: 1973. Renkli. Locarno 1973 ödülü kazandı.

AYDINLANMA bilgi ve gerçeğin peşine düşen genç bir adamın öyküsü. Varşova yakınlarında küçük bir kentten Franciszek Retman üniversiteye girmeye hazırlanır. Zanussi, seyirciyi sonradan ayrıntıya boğmaktan kaçınır gibi kahramanının bütün özel işaretlerini başta, topluca sunar. Adayın hemen bir fişi düzenlenir: fiziksel özellikleri, yetenekleri, zekâ yaşı, adı, yaşı saptanır.

Franciszek fizik lisansı hazırlamaktadır, bilimsel olgularla karşılaşması düşüncesi ve imgeleminin sınırlarını genişletir, bir yandan da öğrenimin günlük zorunlarına alışması gerekir. Genç adam daha yaşlı ve güzel bir kadınla cinsel deneyler dünyasına girer, kendini yepyeni bir çevrede bulur. Düş kırıklığıyla son bulan bu serüvenden sonra dinlenmeye gittiği dağda kaza sonucu bir arkadaşının ölümüne tanık olur. Sonra genç bir kıza tutulur. Askerlik stajını yaptığı sırada kız gebe olduğunu haber verir. Evlenirler, bir kira odasında bağımsız yaşantılarına başlarlar. Ancak çocukları doğunca Franciszek'in bursu yetmez. Öğreniminin üçüncü yılında bir yıl izin alıp bir televizyon fabrikasında işçiliğe başlar. Sonra bir sağlık malzemesi fabrikasına girer. Bir konut kooperatfine kaydolurlar. Ay sonlarını getirmek için Franciszek bilimsel deneylerde deneklik işleri alır.

Daha sonra çalıştığı psikiyatri hastahanesinde dostu matematikçi bir beyin ameliyatı sırasında ölür. Sarsılan Franciszek artık bilime inanmamaktadır. Bir manastıra dindarlar arasına çekilir.

Sonra öğrenimini bitirir, üniversitede asistan olur, bir doktora hazırlar, bir daireye hak kazanır, oğlu büyümektedir, karısı iyi ve güzeldir, parlak bir geleceğin umutları ortadadır... Sonra ilk kalp krizi gelir...

Franciszek Retman'ın yaşantısının hayali ögeleri arasına, Zanussi çağımız insanını şaşırtan bilimsel olgular ve sorunlarla ilgili gerçek veriler de katmaktadır.

TACIN İNCİSİ / PEARL İN THE CROWN /

Yönetmen ve Senaryo : Kazımierz Kutz / Görüntü yönetmeni: Stanislaw Loth / Müzik: Wojciech Kılar / Oynayanlar: Olgierd Lukaszewicz, Lucja Kowolik, Jan Englert, Franciszek Pieczka, Jerzy Cnota.

KIZILCIK SOPASI / BRZEZINA /

Yönetmen: Andrzej Wajda / Oynayanlar: Olgierd Lugaszewice / Moskova Film Festivali Ödülü. Renkli, Polonya yapımı.

Jaroslaw Iwaszkiewicz'in aynı adlı kısa öyküsü üzerine kurulan bu filimde Wajda yaşamın en doğal, en olağan yanlarını ele alıyor, bu ölümsüz sorunlardan, yeni tutkulara, heyecanlara yönelişden sözaçıyor. Kızılcık Sopası, Wajda'nın Küller ve Elmas filminden sonra i kinci kez çok ilginç diye nitelendirebileceğimiz

bir çalışması Wajda filmine temel olarak aldığı Iwaszklewicz'in öyküsünün özüne ve ruhuna uygun bir çalışma yapmakla yetinmiyor, öyküyü film diline aktarırken ona, yepyeni, özgün bir nitelik kazandırıyor. Özgün senaryoya sadakatin ötesinde, eşsiz bir yetenek ve zekânın bir ürünü oluyor film. Kızılcık Sopası adlı bu sembolik filminde Wajda bütün bir biyolojik dünyayı konu alır, insanı, bitkileri, hayvanları ile. Bunlar, hepimizin karşısında çaresiz kaldığımız, yaşam ve ölümün gerçekleriyle sürekli çelişki halindedirler. Bu gerçeğin farkında olduğumuzda ya kaderimize boyun eğer ve onun safında yer alırız ya da ona karşı durur, zaman ve uzaydaki tüm sınırlamalara karşın bir savaşı sürdürmeye çalışırız. Filim Wajda'nın yaratıları içinde yeni ve çarpıcı bir noktaya değinmemizi gerektiriyor. Wajda her zaman için tatmin olmamış bir ressamdan birşeyler taşımıştır. Bu sanatsal tutku onu büyük ve simgesel anlatımıyla unutulmaz görüntüler yaratmaya yöneltmiş fakat aynı zamanda onu tüketmiştir de. «Kızılcık Sopası» stilize bir filmdir. Bu filim Polonya sanatının «modernizm» dönemindeki atmosferini yansıtır. Wacek Malczewski, Witold Wojtkiewicz ve Jozef Mehoffer gibi sanatçıların çalıştığı ve «Genç Polonya» diye adlandırılan bu harekette sanatçıların dünyaya karşı ortak tavırları tüme yöneliktir. Wajda, bu sanat dünyasını yeniden yaratmakla kalmıyor, aynı zamanda yorumluyor ve bunu yaparken de belgesel bir yol izlemiyor. Bu özgün filminde Wajda, ışık, gölge ve tonların yardımıyla dünyanın sorunlarının öznel açıdan yorumlamasını yapıyor. Sinemanın temel kuralı olan hareketten geniş ölçüde yararlanıyor, böylece de filmi renkli bir fotoğraf ya da bir afişin ötesinde bir sanat yapıtı oluyor. Wajda'nın olaylara bakış biçimi, Iwaszkiewicz'in öyküsüne hakim olan olağanüstü psikolojik yapıda olduğu gibi, olaylara bir başka bakış biçimidir, tıpkı filmin kahramanının hastalığı gibi. Çiçeklerin ölümünün, yaprakların çürüyüşünü, gri ırmakların ve Slav ormanlarını saran sisin duyarlığını taşır, bu güzel hastalık bu ülkeye özgü çok özel ve eşsiz bir şeyin tohumlarını taşır: İnsan ruhunun ve gölgesinin dramını, belki de büyüyebilecek ve gelişebilecek bir tohumu. Wajda'nın filminin en önemli yönü bu anlamdaki özgünlüğü ve sanatsal bağımsızlığıdır denilebilir.

Poland Illustrated Magazine'den alınmıştır.

İki erkek kardeşten biri İsviçre'de verem tedavisi görmektedir. Ümit kesilir, baba evine döner. Ülkede kalan kardeş çiftçilikle uğraşmaktadır, karısını çok sevmektedir ve bir de küçük kız çocuğu vardır. Karısı ölür, yaşamın anlamı kalmamıştır bundan böyle. Yaşama küser ve bir köşeye çekilerek inziva neredeyse unutturur kendisini. Kasta olan kardeş ise tam tersine her şeye karşın yaşamayı sevmektedir. Acılar ve hastalıklar bile engel değildir yaşamı sevmesine. Ülkeye dönen kardeş komşu kızına ilgi duyar, bu kız bir başkasıyla nişanlıdır. Nişanlısı ölen kadınla ilgilidir daha doğrusu sevişmişlerdir bir zaman. Matemde olan kardeşte ilgi duyar bu komşu kızına. Olaylar bu şekilde gelişirken hasta kardeş ölür, diğeri de yaşamaya yeniden döner.

TÖTON ŞÖVALYELERİ / THE TEUTONIC KNIGHTS /

Yönetmen : Aleksander Ford.

Ünlü Polonyalı romancı H. Sienkiewicz'in eserinden uyarlanan Töton Şövalyeleri, Polonya ve Avrupa sinemasının en gösterişli ve çarpıcı eserlerinden biridir. Filim, geçmiş bir konuyu ele almasına rağmen gerçekte, çağdaş tarih'i sim-

gelemektedir. Alexandre Ford'a göre Polonya halkı bu geçmiş olayda, Alman işgalinde geçen yakın olayların bir benzerini bulmaktadır.

Filmin konusu XV. yüzyılda geçer. Töton Şövalyeleri, dinsiz, puta tapan Polonyalıları hıristiyanlığa çağırmayı bahane edip Polonya'nın batı sınırına saldırırlar. Amaçları toprakları elde etmektir. Senyör Jurand de Szpikow ezilen halkın safında yer alır. Tötonlar, De Szpikow'un şatosunu yakarlar, karısını öldürürler ve kızını kaçırırlar. Senyör, kızı Danuzia'yı kurtarmak için Töton'lara başvurur. Tötonlar, Senyör'e ağır bir biçimde hakaret ve işkence ederler. Bu sırada, Töton'ların niyetinin ciddi bir istilâ olduğunu anlayan Kral Jagellon, bir elçi yollar. Senyör'ün kızı Danuzia'ya âşık olan genç bir Polonyalı şövalye, Sbyszko, elçinin gönderilmesi fırsatından yararlanarak genç kızın izini bulur. Danuzia'yı kurtarır ama çok geçtir artık. Ağır yaralı Danuzia, Sbyszko'nun kollarında ölür.

Tam bu sırada Alman Töton Şövalyeleri hücuma geçer. Doğu prensliklerinin ordularının başında bulunan Kral Jagellon, ustaca manevralarla Grünewald savaşında Almanları yokeder. Sbyszko da bu savaşta büyük yararlıklar gösterir. Sonunda savaş biter, barış gelir. Yurduna dönen genç şövalye Sbyszko, kendisini bekleyen ve çocukluktan beri ona âşık olan genç kızla evlenir.

Töton Şövalyeleri, büyük bir tarihî fresk'tir. Polonya sinemasının ilk büyük ustası sayılan Ford'un derin kültürü, geçmiş olayları canlandırmaktaki coşkunluğu ve başarısı yer yer Ucello'nun, P. Della Francesca'nın, Breughel'in ya da Cracowie'li heykelci Stwosz'un eserlerini hatırlayan plastik yapısı ile filim günümüzün önemli klasikleri arasına girmiştir.

BİR ERKEK ARANIYOR - BİR KADIN ARANIYOR / HE IS WANTED - SHE IS WANTED / Yönetmen: Stanislaw Bareja / Görüntü yönetmeni: Jan Laskowski / Müzik: Jerzy Matusziewicz / Oynayanlar: Wojciech Pokora, Jolanda Bohdal, Mieczyslaw Czechowicz, Maria Chwalibog, Jerzy Browolski.

GORKİ'NİN ÇOCUKLUĞU / DIETSTVO GORKOGO

Yönetmen: Mark Donskoi / Senaryo: Gorki'nin romanından Ilya Gruzdev ve Mark Donskoi / Görüntüler: Piotr Ermolov / Müzik: Leon Şvartz / Dekor: I. Stepanov / Ses: N. Ozornov / Oyuncular: M. Troyanovski (Kaşirin, büyükbaba), V. Masalitinova (Akulina Ivanovna, büyükanne), I. Alekseyeva (Varvara), Alyoşa Liarski (Alyoşa Peşkov), V. Novikov (Yakov), A. Jukov (Mihail), D. Sagal (Tsiganok) / Yapım: Soyuzdetfilm / Yapım yılı: 1938 / Uzunluğu: 2753 m.

Genç yaşında yetim kalan Alyoşa Peşkov -Maksim Gorki- anası Varvara ile Nijni-Novgorod'a dönerek büyükbabasına sığınır. Despot büyükbaba bir boyahane işletmekte, işçilerine olduğu gibi büyük küçük ayırımı yapmaksızın ev halkına da kan kusturmaktadır. Evde hayat çekilir gibi değildir. Varvara Alyoşa'yı büyükbabasına bırakarak evi terkeder. Büyükbabanın iki oğlu, Alyoşa'nın arkadaşı bir işçi çocuğu öldürürler ve boyahaneyi ateşe verirler. Bu, çöküntü, sefalet ve yoksulluğun başlangıcıdır. Büyükbaba ve ailesi Alyoşa'yı da yanlarına alarak yerleşmek üzere şehrin yolunu tutarlar. Orada evlerine, sonradan Alyoşa'ya okuma ve yazmayı öğretecek olan, devrimci fikirli bir kimyacıyı kiracı olarak alırlar. Polis tarafından kovuşturulan kimyacı, bir süre sonra evi

terkeder. Alyoşa, birlikte çöpleri karıştırdığı üstleri başları perişan çocuklar bir yana bırakılırsa, arkadaşsız kalmıştır. Dilenecek duruma düşen büyükbaba artık Alyoşa'ya bakmak istemez. Çocuk ekmeğini kazanmak için büyük insanların arasına karışır.

Jean Cathala, biyofilmografisi'nde Gorki'nin 1936'lardaki karşılaşmalarında Donskoi'ya «yaşayan bir insanı aziz mertebesine yükseltmeye» yönelen yapıtlardan sakınmasını, söylediğini yazar. Gorki'nin «çocukluğu» gerçekleştiği sırada büyük yazar hayata gözlerini yummuş bulunuyordu. Bununla birlikte, çocukluğu, ekmeğini kazanırken ve üniversitelerin bölümlerini kapsayan ünlü «üçlü» gerçekleştiğinde, Gorki'nin kuşkularının boşuna olduğu anlaşıldı. Gorki'ye tutku derecesinde bağlı bulunan Donskoi «trilogie» ile, kelimenin hoşa gitmeyen anlamıyla ünlü yazar'ı «putlaştırmadı» tam tersine, tıpkı Gorki'nin edebiyattan yararlanması gibi, Donskoi'de sinema'dan yararlandı: Sadece «hatırlamanın» direkt bir tanık olarak verebileceği geçmiş bir zamanın gerçeğini, resimlemeği amaçladı, Gorki'nin içinde yaşadığı, Aleksis Peşkov'un içinde yaşadığı evreni anlatmasına karşılık, Donskoi bu evreni gözler önüne sermiştir. Gerçi Donskoi, edebiyatın anlatmayı başardığı bazı konum ya da kişileri göstermektedir: Anası tarafından büyükbabaya emanet edilen yetim çocuk, cimri, baskı ve işkence altındaki mutsuz dayılar, sert, aksi, nobran ama cömert başka bir insan yapabileceği, para tutkusuna kapılmış büyükbaba ve Gorki için olduğu gibi Donskoi için de, tartışmasız, Rus kadının geleneksel niteliklerini yansıtan iyilik dolu, yumuşak ve müşfik bir büyükanne. Bu yüzden, devrimci kimyacının çocuğa büyükannesinin anlattığı hikâyeleri dinlemesini salık vermesi boşuna değildir. Ama bütün bunlardan da öte, Donkoi zaman zaman Gorki'nin de belirmekte güçlük çektiği ya da çağdaşlarına ayrıntılı bir biçimde anlatmayı fazla gerekli bulmadığı bir şeyi, insansalı belirleyen dekoru vermektedir. Donskoi'un Wyler'in başarısına erişememesinin nedenlerinden biri Gregg Toland gibi bir operatör'e sahip bulunmayışı ise öbürü, şüphesiz, o zamanki Sovyet araç ve gereçlerinin kuralın gerektiği şekilde kesinlikle uygulanması için elverisli olmamasıydı. Bununla birlikte, Donskoi'un Wyler ya da Welles'deki bir planın çözülmesinde varılan dramatik etkileri fazla önemsemeyen buna karşılık yine tıpkı Welles Wyler ve Renoir gibi kişilerini içinde yaşadıkları sosyal dekorla kaynaştırmakta «alan derinliğinden» yararlanan estetik endişeleri yansıtamaz. Öte yanda Donskoi büyük plan ya da kurgu etkilerinin anlatım olanaklarından da sırt çevirmemektedir. Örneğin çoğu zaman bir «ayrıntıyı» yanan bir mumu, bir semaver ucunu, bir mobilya detayını tecrit eder. Ama bu arada orta ve genel planlarla kişileri yaşadıkları dekor içinde gerçek boyutlarıyle vermeyi de ihmal etmez. Örneğin büyük bir plan bir yüz anlatımlı bir eşya bağlanır (üstü çamaşır yığılı masa, sarhoş, mutsuz ve bu «düşmüş» olayların tabaklar ve yiyecekler üstüne «yıkılan» başları).

Gorki'nin çocukluğu çoğunca bir miyobun, bir köstebeğin eseridir. Donskoi her türlü «açık havaya» çıkışı yasaklamıştır. Bizi Aleksis ile birlikte sımsıkı kapalı, alabildiğine gerilmiş bir evrenin içine hapseder. Kamera içten bir duyarlılıkla çocuk yüzlerinde, büyükannenin yüzünde, Aleksis'in rastladığı sakat çocuğun barındığı bodrumda, zamanın devrimcisinin gözlüklü, uzun saçlı, biraz da dalgın bilim adamı yüzünde, uzun uzun durur. Filmin sonuna doğru, Donskoi Gorki'ye isteyerek nedenini açıkladığı bir sadakatsızlıkta bulunmuştur. Donskoi'a göre bu şekildeki bu sadakatsızlık aslında eserin özüne sadakat anlamına gelmektedir. Donskoi bu davranışı ile «filmin» ufuklarını genişletmekte, insanlara

ara vermeksizin nefes nefese çalıştıkları bu cehennemin karanlıklarından genişliğin uyumlu, müzik temasının çarpıcı lirizminin daha da belirlediği bir umut, yeni bir atılım vermektedir: Aleksis ve arkadaşları çürümeye terkedildiği bodrum'dan küçük kötürüm çocuğu kurtarıp, bir arabayla, köylere, doğa'ya, nehre doğru götürürler.

Gorki'nin «çocukluğunda» büyükanne'yi canlandıran Varvara Massalitinova'nın yeteneği, olağanüstü dehasının da apayrı bir yeri olduğundan şüphe yoktur. Sinema'da bu derece zenginliği, boyutları olan bir kadın oyuncuya raslamak her zaman mümkün değildir. Gerçek bir yaşlı halk kadınını harikulâde yüzünün ne olduğunu anlamak için Varvara Massalitinova'ya, sinemayla., Gorki'nin çocukluğunda dansederken görmek gerek.

Albert Cervoni
Marc Donskoi

POTEMKİN ZIRHLISI / BRONENOSETZ /

Yönetmen : Serge Mikhailovitch Eisenstein / Konu: Agadjanova - Choutko (S.M. Eisenstein'ın işbirliğiyle) / Senaryo, dekor, kurgu: S.M. Eisenstein / Görüntü yönetmeni : Eduard Tisse / Yönetmen yardımcıları: Aleksandrov, Maksim Strauş, M. Gomorov, A. Levşin ve A. Antonov / Ara yazılar: Nikola Asseyev / Oynayanlar: A. Antonov (Vakulinçuk), V. Barski (Kumandan), Gregori Aleksandrov (Süvari) / Yapım: Goskino birinci fabrika. Yapım yeri ve yılı S.S.C.B. 1925.

Sinema tarihinin baş eseri sayılan Potemkin Zırhlısı kadar üzerinde yıllarca söz edilen ve inceleme konusu yapılan ikinci bir film daha gösterilemez. Bu büyük baş eseri, aydınlardan sinema adamlarına, seyirciden yazara ve Sinema Tarihçisine kadar hemen herkes övgüyle, beğeniyle ele aldı. Tutumları, dünya görüşleri çelişen herkes ise şu ortak noktada birleşti: «Sinema Tarihi'nin en büyük baş eseri, neredeyse ulaşılamaz bir olay Potemkin Zırhlısı».

Bu film bir devrimin filmidir, devrimci bir filmdir. Değişen dünyanın, işçi sınıfı ve onun mücadelesinin sanat alanında yansımasıdır. Dünya tarihinde inanılmaz bir baskı rejimine başkaldırıyı, direnişi inceler. Neredeyse belirli bir sosyal olayın doktorası yapılır bu filmde. Filmin baş kişileri Zırhlı ve Odesa halkıdır ve onun baskıya karşı duran ve bilinçle başkaldıran düşünüsü ve dünya görüşüdür. Bu filimde sinemanın kullandığı dekor, oyuncu ve sinema hilelerine yer verilmemiş, sade, yalın fakat üst düzeyde, devrimci bir anlayışa yer verilmiştir.

Şehir ve Zırhlı, birbirine bağıntılı ve uygun iki unsur yaratılmış. Odesa merdivenleri, burada açılan ateş, çizmeler, parmaklık, kılıç, ölü oğlunu kollarında taşıyan ana, merdivenden yuvarlanan boş bebek arabası, Çar'ın duygusuz yüzlü askerleri, tüfekler ve tetikteki parmaklar ve katledilen halk. Geride bir direniş simgesi Potemkin Zırhlısı, sessiz ve patlamaya hazır, sakin ve öfkesini tutan bir simge olarak görünmekte.

Eisenstein 1898 yılında Riga'da doğdu. Mühendislik eğitimini tamamladıktan sonra resimle uğraşmak istemişti ki askere alındı. Kızıl orduya katıldı ve döğüştü iç savaşta. Savaş sona erince tiyatroya döndü. Dekorculukla başladı ise ve kostümcülük daha sonra da yönetmenlik yaptı tiyatroda. 1922 yılında ünlü tiyatrocu Mayerhold ile çalıştı. Eski tiyatrosu Proletkult'e dönerek Ostrovskiy'den uy-

guladığı «Akıllı Adam»ı sahneye koydu. Bu oyun sinemacı olmasına neden olan en önemli olaydır. Oyunun kahramanı Glumof'un günlüğünü cezalandırmak için tiyatroya kısa bir filimde eklemek gereğini duydu. «Glumof'un Günlüğü» diye anılan bu ilk deneme Eisenstein'in sinemaya attığı ilk adım oldu. Çok geçmeden 1925 yılında «Grev» adlı filmi yaptı. Ve Sovyet Hükümeti içlerinde Razommy, Viskovsky ve Tchaikovsky gibi usta ve yaşlı sinemacıların bulunduğu bir topluluklа birlikte Eisenstein'e de devrimi anlatan bir film ısmarladı. Böylece Potemkin Zırhlısı bir kaç haftada Odesa'da yapıldı. 1926'da «Eski ve Yeni»yi çekmeye başladı. Araya «Ekim» filimi girince yarıda bıraktı. Sonra, yeniden yarım kalan filmine devam etti ve dört yıllık bir çalışmayla büyük bir plastik başarı taşıyan filmi bitirdi. 1930'da Amerika'ya gitti, sonra Meksiya ve Rusya'ya döndü. 1930'da «Bajin Çayırı»na başladı, fakat yarım kaldı. 1938'de «Aleksander Nevski»yi çekti, bu filim ilk sesli filmidir Eisenstein'in. Hemen sonra üç bölümlük «Korkunç Ivan»ı çekmeye başladı, fakat iki bölümden sonrası gerçekleşmedi. Üçüncü bölümü çekmeye uğraşırken 1948'de öldü.

SARSILMAZ KUVVET /

Yönetmen : Nihat Uslay / Oynayanlar: Taşkesti Köylüleri / 16 mm.

Kurtuluş savaşının bir öyküsü... Filimi görmek olanağı bulunacağına göre bu konuda bir şeyler söylemenin gereksizliği ortada. Taşkesti köylüleri oynuyor, giysileri dikenler, kamerayı kullananlar ve senaryoyu belirli bir ölçüde yazanlar Taşkestili köylüler.

Filmin yönetmeni Nihat Uslay 1942 yılında Uşak'ın Akse köyünde doğdu. Bir çiftçi ailesinden geliyor. Ilk öğrenimini üç sınıflı bir köy ilk okulu olan Akse Köyü Ilkokulunda bitirdi. Sonra Uşak Sanat Enstitüsünü bitirdi. Askerlikten sonra Tarım Kredi Kooperatifi memurluğuna başladı. Ilk memuriyeti Taşkesti köyünde. Sinema konusundaki ilk çalışmasını 1972-73'te 8 mm.lik bir kamera ile yaptı. Sonra 16 mm. ile çekti. Bundan sonraki ilk projesi «Orman Köylü Hasan». Gerçek filimlerinin bu olacağını söylüyorlar.

ÜÇ KURUŞLUK OPERA / DIE DREIGROSCHENOPER

Yönetmen: G. W. Pabst / Senaryo: Brecht'in aynı adlı eserinden uygulayanlar: Leo Lania, Ladislaus Vajda, Bela Balasz / Oyuncular: Rudolf Forster, Carola Neher, Fritz Rasp, Hermann Thimig, Lotte Lenia, Reinhold Schunzel, Ernst Busch, Paul Kemp, Wladimir Sokoloff / Müzik: Kurt Weill, Theo Mackeben / Süre: 113 dak. / 1931.

20 Pazartesi	18.30 21.30	Polonya Sineması Üstüne Söyleşi Aydınlanma / Illuminotion / Krzysetof Zanussi Katılanlar : Zanussi, Lucja Kowolik, Malgorzata Pritulak, Jerzy Tabor, Krystyna Aniolowska.
21 Salı	16.30—19.00	Aydınlanma / Illumination Baş kadın oyuncusunun katılmasıyla.
22 Çarşamba	16.30—19.00	Structure of Crystal / Krzysetof Zanussi
23 Perşembe	16.30—19.00	Kızılcık Sopası / Brzezina / Andrzej Wajda.
24 Cuma	16.30—19.00	Töton Şövalyeleri / The Teutonic Knights / Aleksandr Ford.
25 Cumartesi	16.30—19.00	Tac'ın Incisi / Pearl In The Crown / Kazimierz Kutz Baş kadın oyuncusunun katılmasıyla.
28 Salı	16.30—19.00	Aydınlanma / Illumination
29 Çarşamba	16.30—19.00	Kızılcık Sopası / Brzezina
30 Perşembe	16.30—19.00	Tac'ın Incisi / Pearl In The Crown
31 Cuma	16.30—19.00	Töton Şövalyeleri / The Teutonic Knights
1 Haz. C. tesi	16.30—19.00	Tac'ın Incisi / Pearl In The Crown
4 Haz. Salı	16.30—19.00	Kızılcık Sopası / Brzezina
5 Haz. Çarş.	16.30—19.00	Üç Kuruşluk Opera / Dreigroschenoper /
6 Haz. Per.	16.30—19.00	Potemkin Zırhlısı / Bronenosetz Potiomkin

Her kısa film gösterisinden sonra aynı gün 18.00 seansını izleyen bir tartışma yapılacaktır. Yedi günlük tartışmalar sonucunda ortaya çıkan farklı temel görüşlerin birer temsilcisi 27 Mayıs 1974 saat 18.00'de yapılacak toplantıda seçilerek sadece bu temsilcilerin katılacağı bir açık oturum düzenlenip banda alınacaktır.

Masallar Grafik Sergisi — Turgay Betil — 3 - 18 Mayıs

SİNEMATEK MAYIS 1974 PROGRAMI

1 Çarşamba	1630—19.00	Potemkin Zırhlısı / Bronenosetz Potiomkin / Sergey M. Eisenstein
2 Perşembe	16.30—19.00	Üç Kuruşluk Opera / Dreigroschenoper / G. W. Pabst
3 Cuma	16.30—19.00	Gorki'nin Çocukluğu / Dietstvo Gorkogo / Mark Donskoi
4 Cumartesi	16.30—19.00	Gorki'nin Çocukluğu / Dietstvo Gorkogo / Mark Donskoi
7 Salı	16.30—19.00	Sarsılmaz Kuvvet / Nihat Uslay
8 Çarşamba	16.30—19.00	Sarsılmaz Kuvvet / Nihat Uslay
9 Perşembe	16.30—18.00	Kısa Filimler I — Canlandırma Sineması (Tonguç, Tan, Ökkaş Ilhan, Cemal Erez, Sezer Tansuğ)
10 Cuma	16.30—18.00	Kısa Filimler II — Profesyonel Sinemacılar (Fuat Uzkınay, Hazım, Kemal Inci, Mengü Yeğin)
11 Cumartesi	16.30—18.00	Kısa Filimler III — Genç Sinema (Mutlu Parkan, Muammer Özer, Ahmet Soner)
14 Salı	16.30—18.00	Kısa Filimler IV — Istanbul Üniversitesi Filmcilik Merkezi (Ipşiroğlu, Eyüpoğlu, Albek)
15 Çarşamba	16.30—18.00	Kısa Filimler V — T.R.T. Ödülleri Kazanan Filmler ve Öğretici Filimler Merkezi Filimleri
16 Perşembe	16.30—19.00	Kumarcı / Hostler / Robert Rossen
17 Cuma	16.30—18.00	Kısa Filimler VI — Hisar Yarışmaları Filimleri
18 Cumartesi	16.30—18.00	Kısa Filimler VII — B.Ü.S.K. Yarışması Filimleri

(Devamı iç sayfada)

SİNEMATEK DERNEĞİ YAYIN ORGANI / MAYIS 1974 / SAYI 43 / 3 LİRA

film

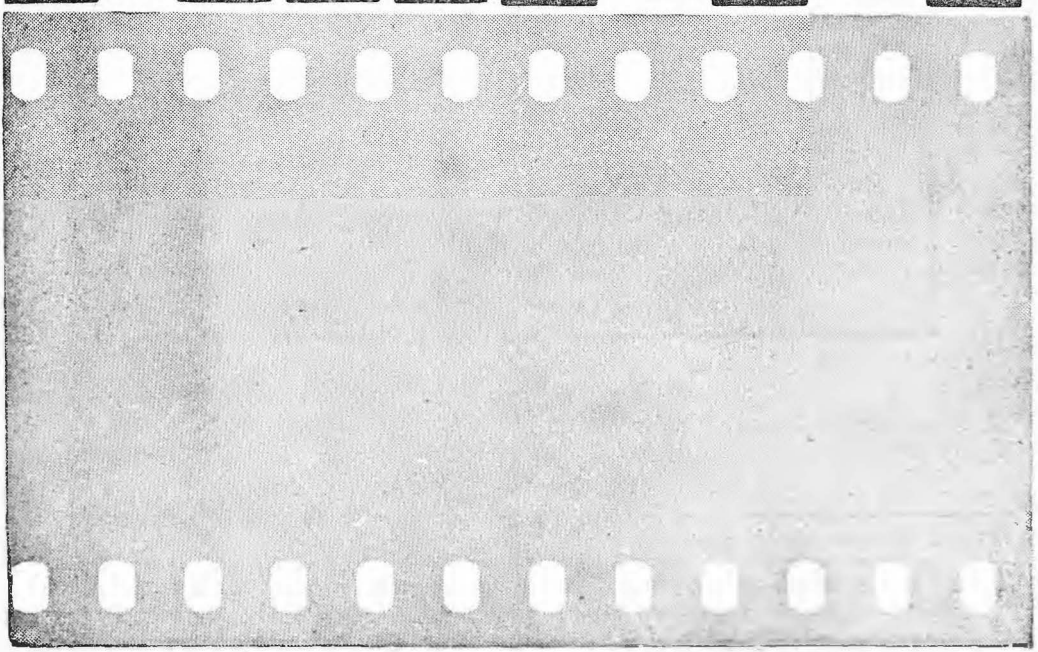

74

EISENSTEIN — ZANUSSI —KUTZ — FORD — WAJDA — USLAY